

Kina i korthet

Ett kunskapsstöd om Kina för svenska aktörer

NATIONELLT
KUNSKAPSCENTRUM
OM KINA

Erik Mo Welin har varit redaktör för publikationen. Patrik Andersson, Hanna Carlsson, Björn Jerdén, Martina Johannesson, Frida Lindberg, Helena Löfgren, Perry Johansson Vig, Hillevi Pårup, Alexis von Sydow, Henrik Wachtmeister och Lisa Zhang har medverkat i framställningen. Victor Norderstål och Ella Ståhl har arbetat med layout och grafik. Illustrationerna är skapade av Emilie Bergman, Bergman illustrerat. Lena Höglund och Peter Lundvik har gjort kartorna. NKK tackar flera av våra kontakter som har bidragit med tips och granskning under arbetets gång. Texten skickades till tryck den 13 mars 2025.

© 2025 Nationellt kunskapscentrum om Kina

Tryck: AMO-Tryck AB

Figur på sidan 48: Bearbeat från National Science Board, National Science Foundation. 2023. Publications Output: U.S. Trends and International Comparisons. Science and Engineering Indicators 2024. NSB-2023-33. Alexandria, VA. <https://ncses.nsf.gov/pubs/nsb202333/>.

Figur på sidan 56: Bearbetade från United Nations Environment Programme (2024). Emissions Gap Report 2024: No more hot air ... please! With a massive gap between rhetoric and reality, countries draft new climate commitments. Nairobi, s. 11. <https://doi.org/10.59117/20.500.11822/46404>.

Innehåll

Inledning	5
Kina och världen	8
Kommunistpartiets roll i Kina	14
Civilsamhälle, mänskliga rättigheter och demokrati i Kina...	22
Ekonomi och näringslivet i Kina	28
Säkerhetshot och otillbörlig påverkan från Kina	36
Forskning i Kina	45
Klimatfrågan och grön teknologi	52

Inledning

Människor i det svenska samhället kommer i kontakt med organisationer, företag och representanter från en mängd olika länder i sitt arbete. Varför har vi skrivit en text om just Kina? Och varför ska du ta dig tid att läsa den?

Även om det naturligtvis finns starka skäl att öka kunskaperna om omvärlden i allmänhet, finns det särskilda anledningar att fördjupa förståelsen om Kina. Den första och kanske mest uppenbara har att göra med landets storlek och inflytande. Kina har mer än 1,4 miljarder invånare. Landets storlek, kombinerat med dess snabba ekonomiska utveckling under de senaste decennierna, gör att Kina har en enorm påverkan på världen, Europa och Sverige.

En annan anledning till att lära sig mer om Kina är att dess politiska system skiljer sig radikalt från Sveriges. Eftersom Kina är en enpartistat där Kinas kommunistiska parti (KKP) kontrollerar stora delar av samhället, krävs ett särskilt förhållningssätt i kontakterna med landet. Det är ofta svårt att dra en tydlig gräns mellan staten och partiet, och universitet och företag är sällan helt oberoende från Kommunistpartiet. Detta gör att samarbeten och kontakter med Kina kan vara svåra att hantera för svenska myndigheter, kommuner, lärosäten och andra organisationer.

Sist men inte minst bör du läsa den här texten på grund av Kinas ökade närvaro i Sverige och Europa, något som blivit mer påtagligt på senare tid. Under de senaste decennierna har den kinesiska ekonomiska närvaron ökat i flera svenska lokalsamhällen. Kinas påverkansarbete har också vuxit på flera olika plan och underrättelsetjänster i Sverige lyfter fram landet som ett särskilt hot mot svensk säkerhet. I bredare bemärkelse, menar många, handlar det om att Kina utmanar den rådande världsordningen.

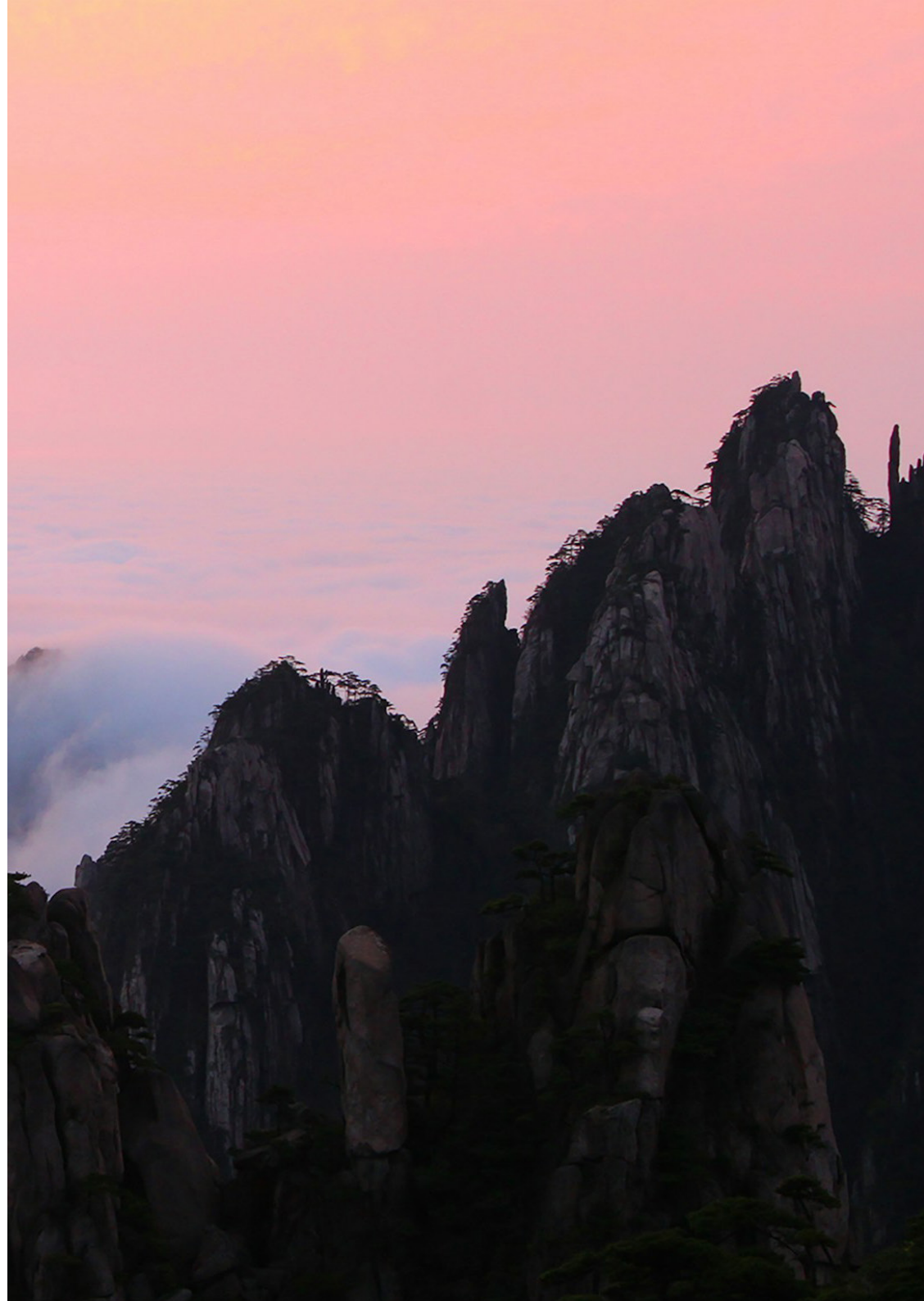
Den här texten ger svar på några av de viktigaste frågor som kan dyka upp i kontakter med landet. Syftet är att ge en kortfattad introduktion till Kina för människor som har ett behov av att stärka sina kunskaper om landet i sitt arbete, såsom exempelvis tjänstepersoner på kommuner, myndigheter, och lärosäten, politiker, företagare eller aktiva inom civilsamhället. Meningen är därmed inte att ge en uttömlig beskrivning av vare sig Kinas samhälle eller dess historia, kultur eller politik. För den som vill veta mer om landet har vi inkluderat tips till fördjupande läsning i varje kapitel.

Vi har strävat efter att ge en så korrekt och nyanserad bild som möjligt av komplexa och omdebatterade frågor. Vi uppskattar alla synpunkter som kan hjälpa oss att förbättra och utveckla framtida versioner.

Trevlig läsning!

Björn Jerdén
Centrumchef
Nationellt kunskapscentrum om Kina

Kina och världen

Vi lever i en orolig tid med flera konflikter i omvärlden som berör oss i Sverige. Många bedömare menar att den världsordning som rått sedan det kalla krigets slut nu håller på att omdanas. Hur kommer Kina in i den bilden? Vilken roll spelar landet i världen i dag och hur påverkar det oss i Sverige?

Hur ser Kina på världsordningen?

Under de senaste decennierna har det kinesiska kommunistpartiet betonat ett nationalistiskt narrativ som fokuserar på Kinas återkomst som global stormakt, efter ett "sekel av förnedring" orsakat av framför allt västmakterna och Japan. Denna berättelse, präglad av nationell stolthet och triumf, framställer västvärlden som en civilisation i nedgång, medan Kina blir allt starkare och mäktigare.

Bainian guochi 百年国耻: "Ett sekel av förnedring"

Syftar på tiden mellan det första opiumkriget mot Storbritannien (1839–1842) och slutet på den japanska ockupationen 1945, alternativt Folkrepublikens grundande 1949 – en period då Kina led av följderna av utländsk imperialism.

På senare tid har Kina strävat efter att öka sitt inflytande över globala normer och styrelseformer. Landet har exempelvis lanserat flera nya alternativa initiativ till dem som erbjuds av västvärlden inom områden såsom utvecklingssamarbete och säkerhetspolitik. Samtidigt har Kinas syn på omvärldssituationen blivit mer pessimistisk sedan slutet av 2010-talet. Tidigare såg Kinas ledning situationen i världen som gynnsam för landets utveckling.

Numera betonar man allt oftare de allvarliga utmaningarna i relationen till omvärlden och framställer västländer som fientligt inställda till Kina eller som hot mot den nationella säkerheten. Detta gäller inte minst Kinas relation till supermakten USA.

Kina ser sig som en del av utvecklingsländerna och det globala syd, som består av mindre utvecklade länder i bland annat Afrika och Sydamerika, varav de flesta historiskt varit koloniserade av västländer. Dessa länder utgör en viktig målgrupp för Kinas kritik av det som man betraktar som den USA-ledda världsordningen och för dess förespråkande av en mer "rättvis" och "demokratisk" global politik.

Kinas försök att förändra globala normer och värderingar

Kinas kritik av världsordningen handlar till stor del om att minska betydelsen av demokratiska och liberala normer och i stället främja kommunistpartiets intressen och värderingar. Kina hänvisar i internationella sammanhang ofta till begrepp som demokrati, frihet, rättssäkerhet och mänskliga rättigheter, men dessa genomsyras av vad KKP benämner som "kinesiska särdrag", det vill säga partiets egna prioriteringar och ideologiska uppfattningar. Kinas syn på dessa begrepp skiljer sig därmed ofta markant från hur de tolkas i liberala demokratier.

Ett exempel är hur Kina försöker omdefiniera språkbruket i Förenta nationerna (FN). Bland annat har man lyft fram begreppet "en mänsklighetens gemenskap med delad framtid", som understryker vikten av politisk mångfald inom FN och att auktoritära stater följaktligen bör behandlas på samma villkor som demokratiska. Kina talar också ofta om "multilateralism" i internationella sammanhang, men fyller detta begrepp med sin egen betydelse, som tonar ner vikten av rättsliga principer.

Kina har även försökt omforma betydelsen av mänskliga rättigheter, så att politiska och medborgerliga rättigheter underordnas staters intresse av politisk stabilitet och ekonomisk utveckling. Ett tydligt syfte från Kinas sida är att undvika granskning, bland annat i FN:s råd för mänskliga rättigheter i Genève, av Kommunistpartiets agerande mot den egna befolkningen. I slutändan är målet att eliminera alla hot mot legitimiteten för Kinas enpartistyre.

Kinas kulturella diplomati

Kina använder så kallad kulturell diplomati för att öka sitt inflytande utomlands, vilket innefattar spridning av det kinesiska språket, akademiska och kulturella utbyten samt främjandet av traditionell kinesisk kultur. Målet är att med kulturen som medel sprida kommunistpartiets världsbild och förbättra landets internationella anseende. Ett exempel är etableringen av så kallade Konfuciusinstitut och kinesiska kulturcentra. År 2022 fanns 453 Konfuciusinstitut världen över. I Sverige har dock alla Konfuciusinstitut stängts.

Kinas syn på internationella konflikter

Kinas inställning till internationella konflikter grundar sig på en avvägning mellan flera principer. Kina säger sig stå bakom normerna om respekt för staters suveränitet och territoriella integritet som också har stöd i FN-stadgan. Kina förordar också vikten av att visa hänsyn till staters berättigade oro för den nationella säkerheten, vilken är en vagt definierad princip som i de flesta fall berör upplevda hot i staters gräns- eller närområden. Peking kritiserar även militära allianser och menar att regeringar inte ska blanda sig i andra länders angelägenheter. När dessa principer står i konflikt med varandra kan Kina visa flexibilitet i sitt förhållningssätt.

Kinas inställning till Rysslands invasion av Ukraina är ett exempel på sådan flexibilitet. Kina har uppmanat parterna att respektera

varandras suveränitet och berättigade oro för den egna nationens säkerhet. Kina har samtidigt kritiserat USA och Nato för att ignorera Rysslands säkerhetsintressen, men inte fördömt Ryssland för att ha kränkt Ukrainas territorium. Kina prioriterar med andra ord Rysslands nationella säkerhet över Ukrainas suveränitet.

Dessutom fortsätter Kina att handla med Ryssland, och handeln mellan länderna ökade efter den ryska fullskaliga invasionen 2022. På grund av sanktioner mot Ryssland från EU, USA och en rad andra länder har Kina blivit en central handelspartner för Ryssland. Kina exporterar bland annat teknik med både civila och militära användningsområden, däribland mikrochips och drönare. Det gör att Kina indirekt stödjer Rysslands militärmakt. Kinas ståndpunkt – där man framställer sig själv som neutral men i själva verket stödjer Ryssland – beskrivs av vissa bedömare som "pro-rysk neutralitet".

Många bedömare menar att Kina tenderar att framställa sig som neutral aktör i internationella konflikter men i själva verket ofta stödjer den sida som bidrar till att försvaga USA. En viktig målgrupp för Kinas budskap är återigen det globala syd. Kina hoppas kunna vinna stöd från dessa länder genom att skapa motvilja mot USA och den världsordning som landet representerar.

Kina och Taiwan

Synen på Taiwan är avgörande för Pekings relationer med omvärlden, inklusive Sverige. Kina betraktar Taiwan som en del av sitt territorium och strävar mot att integrera ön i Folkrepubliken. För att kunna upprätthålla diplomatiska relationer med Kina följer Sverige en så kallad Ett Kina-politik. Detta innebär bland annat att Sverige inte erkänner Taiwan som en suverän stat, och därmed inte har en officiell mellanstatlig relation med Taiwan. Sveriges närvaro i Taiwan hanteras genom Business Swedens kontor i Taipei. Samtidigt delar Sverige, liksom EU och USA, inte Pekings syn på att Taiwan är en del av Folkrepubliken Kina.

Figur 1. Karta över Taiwansundet.

Trots den speciella diplomatiska situationen finns ett omfattande akademiskt och mellanfolkligt utbyte mellan Taiwan och Sverige. Taiwan är även en betydande svensk handelspartner och de kommersiella banden mellan länderna fortsätter att stärkas. Dessutom har en växande diskussion uppstått inom Sveriges politiska partier om möjligheten att utveckla relationerna ytterligare.

Taiwans status är ytterst känslig för Kina och även frågor av rent symbolisk karaktär kan utlösa starka reaktioner. Ett exempel är statsstyrda bojkotter mot utländska företag som beskrivit Taiwan som ett eget land eller exkluderat Taiwan från kartor över Kina. Denna situation kan vara svårhanterlig, då företag måste balansera risken för kinesiska repressalier med behovet av att inte framstå som alltför eftergivna gentemot Kommunistpartiet.

Hur påverkas Sverige?

Sverige påverkas till en betydande grad av Kinas utrikespolitik. En konflikt mellan Kina och Taiwan skulle få enormt skadliga säkerhetspolitiska och ekonomiska konsekvenser. Den världsordning som Kina eftersträvar går på tvärs med Sveriges demokratiska tradition. Kinas förhållningssätt till kriget i Ukraina gynnar Ryssland och har därmed en direkt negativ påverkan på Sveriges säkerhet.

Vidare läsning

Patrik Andersson med flera (2023). *China's and Russia's narratives on the war against Ukraine: Examining the boundaries of political alignment*. Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Björn Cappelin och Frida Lindberg (2023). *Förenta nationerna med kinesiska särdrag? Vad Kinas påverkan på världsorganisationens arbete betyder för Sverige*. Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Malin Oud och Katja Drinhausen (red. 2024). *Decoding China*. <https://decodingchina.eu/>

Kommunistpartiets roll i Kina

Kinas kommunistiska parti (KKP) är närvarande i så gott som alla delar av det kinesiska samhället. För att förstå Kina behövs en grundläggande kunskap om hur KKP fungerar och styr landet. Vilka är egentligen KKP? Hur ser relationen mellan partiet och staten ut?

Vilka utgör det kinesiska kommunistpartiet?

KKP är det politiska parti som styr Folkrepubliken Kina sedan landets grundande 1949. Med nära 100 miljoner medlemmar, vilket utgör knappt sju procent av landets befolkning, är KKP inte bara en av världens största politiska organisationer, utan sannolikt också den mäktigaste.

Zhonghua renmin gongheguo 中华人民共和国

Folkrepubliken Kina är namnet på den stat som grundades 1949 av det kinesiska kommunistpartiet. Fram till dess styrdes Kina av nationalistpartiet Kuomintang under namnet Republiken Kina. Dess ledning flydde senare till Taiwan efter den kommunistiska revolutionen.

Enligt KKP:s stadgar är den nationella partikongressen partiets högsta beslutsfattande organ, vilken sammanträder var femte år för att utse en centralkommitté. Denna utser i sin tur en politbyrå, en slags partistyrelse, och en generalsekreterare, som fungerar som en partiledare. Mellan partikongresserna utgör centralkommittén det mäktigaste partiorganet och samlas omkring en gång per år för ett så kallat plenarsammanträde. Däremellan leds arbetet av politbyrån, som sammanträder månadsvis, och dess ständiga utskott, som bedömare tror samlas ungefär en gång i veckan.

Besök från Kina?

Delegationsbesök är kanske det vanligaste sammanhanget där svenska politiker och tjänstemän kommer i kontakt med Kina. På grund av Kommunistpartiets kontroll över offentlig förvaltning deltar i princip alltid företrädare för partiet.

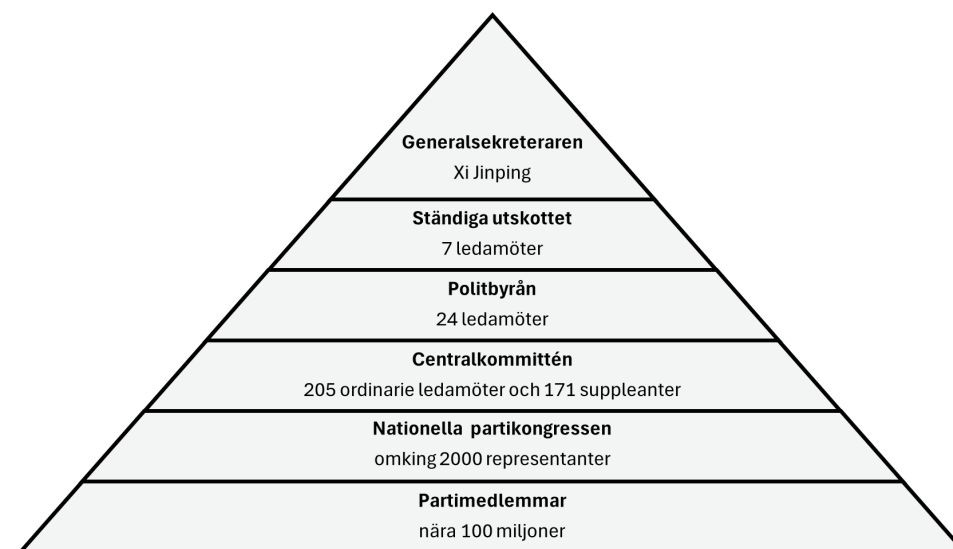
Partiet är i hög grad centralstyrt. Generalsekreteraren, för närvarande Xi Jinping, är Kinas mäktigaste politiker, och tillsammans med politbyrån och dess ständiga utskott utövar han den yttersta kontrollen över politiska beslut. Även om partikongresserna formellt utgör det högsta beslutsfattande organet, fattas viktiga beslut på förhand av politbyrån och antas sedan formellt av centralkommittén. Partikongresserna är i regel välregisserade tillställningar där redan fattade beslut förmedlas nedåt i partiets organisation. Besluten legitimeras ofta genom omröstningar där utgången är bestämd på förhand. Inom KKP tillåts diskussion och en viss nivå av debatt om olika frågor fram tills beslut har fattats. Därefter förväntas alla partimedlemmar stödja partilinjen. Nya medlemmar svär en trohetsed mot KKP, och brott mot partidisciplinen straffas hårt.

Partiledningens interna överläggningar omgärdas av stort hemlighetsmakeri. Efter den mäktige ledarens Mao Zedongs död 1976 betonades principen om kollektivt ledarskap – att viktiga beslut skulle fattas i samförstånd och föregås av omröstningar. Många experter bedömer att partiet under senare år har gjort avsteg från den principen och att allt fler beslut fattas av Xi Jinping själv.

Kan man skilja på staten och kommunistpartiet i Kina?

Kina är en så kallad partistat. Det innebär att ett parti – KKP – dominerar staten och samhället. På alla administrativa nivåer finns en parallell förvaltningsstruktur där partiets institutioner är överordnade statens institutioner. I praktiken är partiet och staten förenade enligt principen att tjänstemän sitter på "dubbla stolar" – det vill säga att partitjänstemän även innehar statliga ämbeten. Dessutom saknas andra institutionella motvikter, som oberoende domstolar och en fri press, som begränsar partiets makt.

Figur 2. Kommunistpartiets uppbyggnad.

Ansvar för kontakter med utlandet

I Kina är den främsta utrikespolitiska institutionen inte utrikesministeriet, utan den centrala utrikeskommissionen, en partiorganisation underordnad centralkommittén. Därmed är chefen för utrikespolitiska kommissionens kansli, och inte utrikesministern, Kinas toppdiplomat. Det händer dock att posterna innehas av samma person. Den utrikespolitiska kommissionen slår fast strategier samt samordnar och fördelar ansvar mellan olika institutioner i utrikespolitiska frågor.

Utrikesministeriet har huvudansvaret för Kinas kontakter med omvärlden och leder arbetet på Kinas ambassader och konsulat utomlands. KKP har också en internationell avdelning som ansvarar för partiets relationer med politiska partier och organisationer i andra länder.

Foto: Mark Schiefelbein / AP

Det politiska styret på nationell, regional och lokal nivå

Staten i Kina är indelad i fyra administrativa nivåer under centralregeringen. Den provinsiella nivån består av Kinas 22 provinser, fem så kallade autonoma regioner (inklusive Tibet och Xinjiang), samt fyra direktstyrda storstadsområden (Peking, Tianjin, Shanghai och Chongqing). Därefter följer prefekturer, län och landsortskommuner.

Trots att maktfördelningen i Kina är både centraliserad och hierarkisk, har även lokala beslutsfattare visst inflytande. Beslut som fattats av den centrala partiledningen kan modifieras längs vägen nedåt i systemet – ofta genom en förhandling mellan olika nivåer – och lokala regeringar åtnjuter en viss grad av flexibilitet när det kommer till tolkningen av centrala beslut. Detta resulterar i lokala variationer i genomförandet av politiken.

Ett exempel är covid-19-politiken, som utformades på nationell nivå men fick olika utfall lokalt. Exempelvis antog Shenzhen en mer avslappnad strategi än Shanghai, som kännetecknades av striktare åtgärder, inklusive omfattande nedstängningar för att stoppa smittspridning.

Figur 3. Kinas provinser, storstadsområden, autonoma regioner och särskilda administrativa regioner.

Vänortssamarbeten

Kontrollen av lokalregeringarnas kontakter med andra länder, såsom vänortssamarbeten, ligger på central nivå och hanteras huvudsakligen av två organisationer: Kinas råd för främjande av internationell handel och det Kinesiska folkets förening för vänskap med främmande länder. Lokala förvaltningar behöver godkännande från den sistnämnda (som är underordnad Kinas utrikesministerium) för att inleda samarbeten med utländska motparter.

Detta innebär att kinesiska regioner och städer, till skillnad från deras motsvarigheter i Sverige, i första hand använder vänortssamarbeten för att främja den kinesiska statens intressen, snarare än lokala intressen. Även om en kinesisk stad kan ha sina egna motiv för att etablera kontakter med utlandet, är det i slutändan kommunistpartiets utrikespolitiska målsättningar som styr upprättandet av sådana samarbeten.

Svensk-kinesiska vänortssamarbeten

Sveriges och Kinas vänortsutbyten inleddes år 1986, då Göteborg och Shanghai etablerade ett samarbete. Antalet utbyten mellan Sverige och Kina ökade sedan stadigt mellan år 1993 och 2016. År 2016 pågick totalt 49 samarbeten, inklusive kortare tidsbegränsade avtal, så kallade kommunala partnerskap. Sedan år 2017 har dock antalet samarbeten minskat kraftigt. År 2024 pågick endast 24 samarbeten.

Vidare läsning

Johan Lagerkvist. "Kina", i Thomas Denk och Carsten Anckar (red. 2022), *Komparativ politik: elva politiska system*. Lund: Studentlitteratur.

Willy Wo-Lap Lam (red. 2018). *Routledge handbook of the Chinese Communist Party*. London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Gustav Sundqvist, med flera (2022). *Lokal frost i relationerna: svenska kommuners, regioners och länsstyrelsers samarbeten med Kina*, Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Civilsamhälle, mänskliga rättigheter och demokrati i Kina

Det är inte bara kommunistpartiet som präglar samhället i Kina. Det finns även ett rikt samhällsliv med enskilda medborgare och organisationer som ofta har helt andra intressen och drivkrafter än att uppfylla partiets politiska mål. Det faktum att Kina är hårt kontrollerat av KKP har dock långtgående konsekvenser för politiska friheter i landet. Hur ser situationen ut för mänskliga rättigheter och demokrati i Kina? Finns det något egentligt civilsamhälle?

Demokrati och mänskliga rättigheter i Kina

Enligt Sveriges syn på demokrati utgår all offentlig makt från folket – det är folket som vart fjärde år väljer representanter till riksdagen, kommuner och regioner. Denna förståelse av demokrati utgår från principer om fri åsiktsbildning, allmänna val och lika rösträtt.

I motsats till detta saknar Kina allmänna och fria val till den Nationella folkkongressen – landets parlament – och en politisk opposition är inte tillåten. KKP styr all offentlig och lagstiftande verksamhet.

Individens fri- och rättigheter har aldrig respekterats i Folkrepubliken Kina. Mao Zedongs styre (1949–1976) präglades av kampanjer där oliktankande förtrycktes, fängslades och många dödades. Efter Maos död skedde åtskilliga förbättringar, även om landet förblev en av världens minst fria stater. Under det senaste decenniet har situationen återigen försämrats.

Minzhu 民主: "Demokrati"

Trots att Folkrepubliken Kina alltid varit en diktatur menar KKP själva att landet styrs enligt demokratiska principer. KKP hänvisar till den leninistiska principen om "demokratisk centralism" som åtminstone i teorin ger utrymme för politisk debatt inom partiet. Mao Zedong menade därmed att man etablerat "folkets demokratiska diktatur". Landets nuvarande ledare Xi Jinping har kallat Kinas system för "en folkets demokrati i varje led". Enligt kommunistpartiet är detta överlägset den liberala demokratin.

Åsikts- och yttrandefriheten är starkt begränsad, och både traditionella och sociala medier är strikt kontrollerade. Kina rankades 2024 som nummer 172 av 180 länder i Reportrar utan gränsers index över pressfriheten i världen. Människorättsförsvarare fängslas på vagt formulerade grunder och utsätts för tortyr i fångenskap. Människorättsorganisationen Amnesty bedömer dessutom att Kina är det land som utför flest dödsstraff per år. De faktiska siffrorna är hemliga.

Sedan 2016 har den kinesiska statens kontroll över religion skärps, och hbtqi-personers möjligheter att ta plats i offentligheten har kringkurits. Sedan en ny säkerhetslag för Hongkong infördes 2020 har den kinesiska regimen stärkt kontrollen över staden ytterligare, och hundratals aktivister har fängslats eller tvingats fly utomlands.

Förekommer det tvångsarbete i Kina?

Flera rapporter har visat att den kinesiska staten tillämpar olika former av tvångsarbete. Detta inkluderar program för fattigdomsbekämpning där människor tvingas utföra olika sorters lönearbete mot sin vilja, såsom lantarbetare som tvingas till industriarbete på andra platser än sina hemorter. På senare år har tvångsarbete varit särskilt förekommande i Xinjiang, vilket bland annat FN bekräftat.

Läget för mänskliga rättigheter är särskilt prekärt för etniska och religiösa minoriteter. Enligt människorättsorganisationer sker ett systematiskt förtryck av etniska minoriteter i Xinjiang och Tibet under förevändningar som att motverka separatism och extremism. Att språkligt, kulturellt och politiskt assimilera minoriteter i landet är ett politiskt mål för KKP. Förenta nationerna uppger exempelvis att kinesiska myndigheter har separerat en miljon tibetanska barn från sina familjer för att de ska assimileras genom placering i särskilda skolor. Rörelsefriheten inom landet är också kraftigt inskränkt för individer som tillhör etniska och religiösa minoriteter.

Förtrycket av uigurer

Det på senare år mest uppmärksammade exemplet på förtryck av etniska minoriteter i Kina är behandlingen av uigurerna i Xinjiang i västra Kina. Sedan 2017 har mellan en och två miljoner uigurer och andra etniska minoriteter (inklusive kazaker och uzbeker) frihetsberövats i interneringsläger. Enligt människorättsorganisationer har det förekommit kampanjer för tvångssterilisering, kulturell assimilering, förstörelse av moskéer, tvångsarbete och övervakning. År 2022 fastslog en FN-rapport att Kina har gjort sig skyldig till allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter i Xinjiang och möjligen även brott mot mänskligheten.

Finns det ett civilsamhälle i Kina?

Kina under Mao Zedongs styre (1949–1976) kan beskrivas som ett totalitärt samhälle där andra organisationer än KKP inte var tillåtna. I dag finns det gott om icke-statliga organisationer i Kina som är mer eller mindre självständiga i förhållande till partiet. År 2019 räknades de till så många som 800 000. Då inte alla organisationer är registrerade menar vissa bedömare att det verkliga antalet kan vara ännu högre. Det råder dock delade meningar om detta kan kallas för ett civilsamhälle.

En anledning är svårigheten att bedöma hur oberoende organisationerna är i praktiken. Fullständigt oberoende är sällsynt eller, enligt vissa bedömare, omöjligt då de flesta organisationer har någon sorts relation till staten, inte sällan av pragmatiska skäl. Många organisationer kan exempelvis avstå en del av sitt oberoende i utbyte mot ökat inflytande. Organisationer kan till exempel uppfylla partiets krav på att etablera particeller i sin organisation. Det finns också betydande regionala variationer: i vissa delar av landet är icke-statliga organisationer mer oberoende än i andra.

Typer av icke-statliga organisationer i Kina

Det finns olika typer av icke-statliga organisationer i Kina. En stor del av dessa är så kallade "regeringsstyrda" organisationer (GONGO:s). Även om dessa är officiellt registrerade som icke-statliga organisationer är de i regel hårt kontrollerade av staten, och kan därmed inte sägas representera något verkligt civilsamhälle. Hit hör bland annat fackförbund, ungdomsförbund och kvinnoorganisationer. Dessa är ofta kopplade till större statliga massorganisationer som Allkinesiska fackföreningsorganisationen och Allkinesiska kvinnoförbundet.

Samtidigt finns det också många gräsrotsorganisationer som varken är grundade eller finansierade av staten. De drivs ofta av enskilda personer, med några anställda och ett antal volontärarbetare, och ägnar sig åt frågor som fattigdomsbekämpning, katastrofhjälp, miljöarbete och utbildning. Till skillnad från svenska föreningar är dessa inte medlemsorganisationer som erbjuder "medlemskap" och kan inte finansieras på det sättet, eftersom sådant uppfattas som politiskt riskabelt av KKP.

Så länge organisationerna inte ägnar sig åt uttalat politiska frågor kan de tolereras eller i vissa fall till och med välkomnas av myndigheterna, då de förser befolkningen med samhällsnyttiga tjänster.

Miljöorganisationer tillhör en kategori av icke-statliga organisationer som klarat sig relativt bra, då miljöarbete är prioriterat av regimen.

Samtidigt är KKP noga med att övervaka dessa organisationer för att försäkra sig om att de inte förespråkar bredare politiska reformer. Organisationerna arbetar därmed i regel med frågor där de inte riskerar att stöta sig med partiets övergripande politik, som naturvård eller utbildning. Rättighetsbaserade organisationer, som de som engagerar sig för hbtqi-personers eller mänskliga rättigheter i stort, har svårt att bedriva verksamhet och är sällan tolererade av staten.

Under det senaste decenniet har handlingsutrymmet för icke-statliga organisationer minskat avsevärt. Statliga myndigheter har inte längre kontakt med organisationerna i samma utsträckning som tidigare, vilket har inneburit att deras inflytande har minskat.

Bild: Vincent Thian / AP

Internationella icke-statliga organisationer i Kina

Det har även länge funnits många internationella icke-statliga organisationer i Kina. År 2016 räknades de i tusental, inklusive kända namn som Greenpeace och Oxfam. Men KKP betraktar deras inflytande som ett hot och har på senare år begränsat organisationernas närvaro i landet.

År 2017 infördes en ny lag för utländska icke-statliga organisationer. En av de mest betydande förändringarna innebär att dessa måste registreras hos säkerhetsministeriet, en process som är både lång och komplicerad. Förändringen har försvårat möjligheterna för utländska organisationer att verka i Kina och har lett till att många har valt att lämna landet.

Vidare läsning

Utrikesdepartementet (2021). *KINA – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer*. Rapport den 31 december 2021.

Martina Johannesson (red. 2024). Kina – demokrati och rättigheter. *Landguiden*. <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/asien/kina/demokrati-och-rattigheter>

Ekonomi och näringslivet i Kina

Den kinesiska marknaden är viktig för många svenska företag, samtidigt som ett antal större kinesiska företag etablerat sig i Sverige. Det kan dock vara svårt att förstå hur Kinas ekonomi och näringsliv fungerar. Hur ser relationen mellan företag och kommunistpartiet ut? Vilka utmaningar möter utländska bolag i Kina?

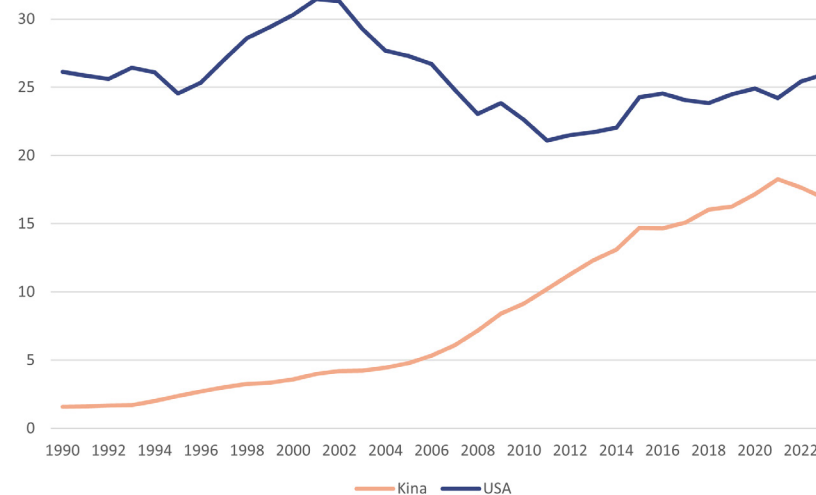
Kinas ekonomi och industrisatsningar

Under de senaste 40 åren har den kinesiska ekonomin genomgått omfattande förändringar. I slutet på 1970-talet inledde KKP under Deng Xiaopings ledning ekonomiska reformer. Det första steget var att släppa prissättningen av varor fri inom vissa sektorer, vilket var startpunkten för en ekonomisk liberalisering som tog ordentligt fart under 1980- och 1990-talen. Efter Kinas inträde i Världshandelsorganisationen (WTO) 2001 ökade strukturreformerna i den kinesiska ekonomin.

Även sedan Kina avskaffade den strikta planekonomin har industripolitik använts som ett verktyg för att styra ekonomin. Industripolitik innebär att staten aktivt stödjer specifika sektorer, teknikområden eller produkter genom riktade insatser. Under Xi Jinpings ledarskap har industripolitiken blivit mer tongivande, med åtgärder som det omfattande programmet Made in China 2025. De industripolitiska satsningarna innefattar bland annat stöd till kinesiska företag via statliga subventioner och fördelaktiga villkor. Detta kritiserar ofta av andra länder för att bryta mot regler om frihandel, då det inom WTO inte är tillåtet att skada konkurrensen på andra länders inre marknader genom statlig inblandning.

Samtidigt har Kinas ekonomiska politik under senare år blivit mindre fokuserad på tillväxt och alltmer präglad av nationalism och säkerhetspolitik, i syfte att stärka Kinas oberoende från väst.

Figur 4. Kinas andel av världsekonomin jämfört med USA, procent av BNP.

Kinas andel i världsekonomin har gått från 1,6 procent år 1990 till 16,9 procent 2023, och Kina är numera världens andra största ekonomi. Sedan 2021, då Kinas andel var 18,3 procent, har andelen minskat något.

Vilka typer av företag finns i Kina?

Fram till slutet av 1980-talet dominerades den kinesiska ekonomin nästan helt av statliga företag, men därefter började en privat sektor att växa fram. De flesta mindre statliga bolag har sedan dess privatiserats, eftersom den statliga sektorn ofta haft svårt att nå samma lönsamhet som privata aktörer. I dag är privata företag den vanligaste företagskategorin i Kina.

Trots detta spelar de statliga företagen fortfarande en viktig roll i ekonomin, särskilt inom sektorer som den politiska ledningen bedömer som strategiskt viktiga, såsom finans, logistik, råvaror och telekom. Statliga bolag står för en tredjedel av Kinas BNP och uppskattningsvis två tredjedelar av dess investeringar utomlands. Bland landets 98 största företag är endast 22 privata.

Kommunistpartiet har ett fast grepp om de statliga företagen, och är representerat i bolagens styrelser. Interna partiorganisationer deltar i viktiga företagsbeslut och har vetorätt vid större beslut innan de ens når styrelsen.

På senare år har dock skillnaden mellan statliga och privata företag suddats ut alltmer. Privata företag uppmanas numera att investera i statliga bolag, ofta med målet att öka de senares avkastning. Samtidigt har det blivit vanligare att företag som är privata på ytan även har ett dolt statligt ägande.

Hur självständiga är privata företag?

Kommunistpartiets inflytande över privata företag är betydande. Partiet dominerar totalt politiken och samhället i Kina och bestämmer därmed de politiska förutsättningarna för företagets verksamhet.

Partiet utövar inflytande över privata företag genom sin ekonomiska politik, med incitament som subventioner och skattelättnader, och kan tack vare sin maktposition också påverka företagen genom att skicka politiska signaler. Privata företag är också beroende av goda relationer med lokala myndigheter. Partiet kan även utöva inflytande i privata företag genom statligt ägandeskap, bland annat genom förekomsten av så kallade "gyllene aktier", vilka ger partiet rätt till representation i företagsstyrelser oaktat storleken på ägandet.

Dessutom har flera nya initiativ lanserats för att stärka Kommunistpartiets inflytande inom det privata näringslivet. Företag har exempelvis uppmanats att etablera interna partiorganisationer. Många har även reviderat bolagsstadgarna för att tydliggöra partiorganisationens roll och partiets betydelse. Lagar har också införts som uttryckligen kräver att kinesiska företag samarbetar med landets säkerhetstjänster. Även om dessa krav formellt bekräftar en redan existerande praxis, har de bidragit till en känsla av ökad politisering av näringslivet de senaste åren.

I vilken utsträckning partiet utövar kontroll och inflytande över företagen varierar dock kraftigt, och beror bland annat på hur strategiskt viktiga deras verksamheter är för Kommunistpartiet. Företag inom sektorer som har pekats ut som strategiskt betydelsefulla kan förväntas ha en lägre grad av självständighet, liksom de företag som har uppnått större framgång och inflytande. Under senare år har partiet till exempel stärkt kontrollen över stora och inflytelserika teknikföretag som Bytedance, Tencent, Alibaba och Weibo genom att anskaffa ägandeskap.

Vad är Made in China 2025?

Made in China 2025 är ett industripolitiskt program som lanserades 2015 för att stärka Kinas inhemska innovationskraft och minska beroendet av utländsk teknologi. Programmets slutmål är att bli världsledande inom högteknologisk tillverkningsindustri till år 2049. Fokusområden inkluderar bland annat avancerad informationsteknologi, inklusive halvledare och mikrochips, jordbruksteknologi, flyg- och rymdteknik, och elektriska fordon. Made in China 2025 är det mest uppmärksammade av flera initiativ som tillsammans syftar till att göra Kina till en mer innovationsdriven och självförsörjande ekonomi.

Utmaningar och möjligheter för utländska företag i Kina

Kina har länge lockat utländska företagare med billig produktion och en stor marknad, och landet är i dag fortsatt viktigt för många svenska företag. Enligt Hanna Carlsson, som är analytiker på Nationellt kunskapscentrum om Kina med fokus på juridik och näringslivsfrågor, möter utländska företag i Kina både fördelar och hinder. Hon menar att utländska investeringar har uppmuntrats på flera sätt genom åren.

– Till exempel har myndigheterna inrättat så kallade frihandelszoner där man underlättar för investeringar från utlandet, bland annat i form av förenklad administration och minskade tull- och skatteavgifter. Den första etablerades i Shanghai år 2013. År 2024 fanns det 22 zoner, berättar Hanna Carlsson.

Det finns också listor på specifika verksamheter där utländska investeringar är särskilt välkomna, vilket kan ge fördelar för företag, som skattelättnader och tillgång till mark.

Samtidigt finns flera utmaningar för utländska företagare i Kina. Ett problem som ofta tas upp är skyddet av företags immateriella rättigheter, då en omfattande piratkopiering av utländska varumärken länge förekommit i Kina. Trots en del förbättringar under de senaste åren, bland annat skärpt lagstiftning, anser bedömare att skyddet är fortsatt otillräckligt.

– Ett återkommande problem är att graden av efterlevnad av lagar och föreskrifter varierar starkt, vilket bland annat beror på att många kinesiska lagar är otydligt skrivna och saknar definitioner av viktiga begrepp, påpekar Hanna Carlsson.

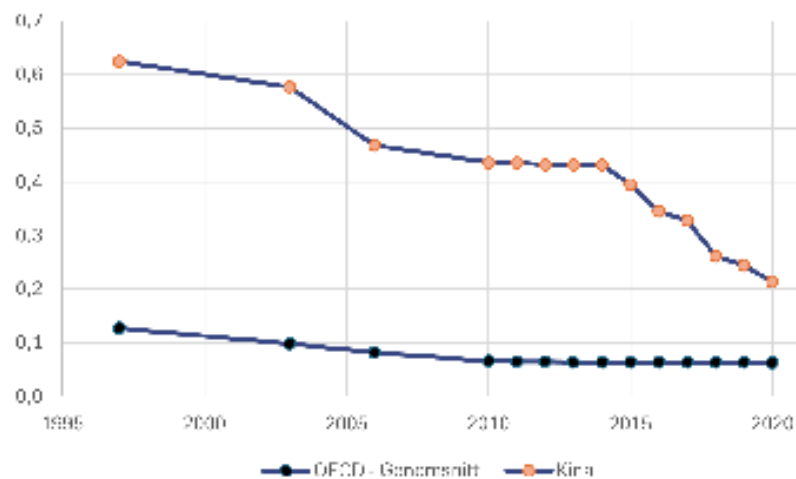
En ytterligare utmaning, som skapar osäkerhet, är de ökande geopolitiska spänningarna. Pågående handelskonflikter mellan stormakterna Kina och USA och ökade motsättningar mellan EU och Kina gör att många svenska företag inte längre vågar förlita sig på produktion och leveranser från Kina. Detta har bidragit till ökade kostnader och mer tveksamhet vad gäller investeringar.

Generellt kan man skönja en negativ trend vad gäller affärsklimatet i Kina under de senaste åren, där andelen svenska företagare som ser negativt på utvecklingen i Kina har ökat. Samtidigt är de flesta svenska företagen i Kina fortsatt lönsamma.

Det finns även en del begränsningar för utländska investeringar i Kina. Exempelvis är det vanligt med krav på att verksamheten bedrivs i samriskföretag – så kallad joint venture – med en kinesisk motpart. Sektorer med sådana krav inkluderar höghastighetståg och elbilsbatteritillverkning. Även bilindustrin hade krav på minst 50 procents kinesiskt ägande för utländska investerare fram till 2022, men dessa begränsningar har tagits bort. Det finns också exempel på områden som är helt förbjudna för investerare, som tobaksindustrin. Ett index som mäter öppenhet från OECD visar också att landet är mer restriktivt än de flesta av världens rikaste länder.

– Vilka sektorer som är förbjudna eller begränsade anges i Kinas så kallade "negativa listor". Generellt kan man notera att antalet sektorer på dessa listor har minskat över tid, vilket indikerar en gradvis ökande öppenhet genom åren, säger Hanna Carlsson.

Figur 5. Kinas grad av begränsning av utländska direktinvesteringar jämfört med OECD-genomsnittet.

OECD:s index för begränsningar av utländska direktinvesteringar mäter hur öppet ett land är på en skala från 0 (öppet) till 1 (stängt). Sedan slutet på 1990-talet har Kina blivit mer öppet för utländska direktinvesteringar, men landet är fortfarande mindre öppet än OECD-genomsnittet. Källa: OECD.

Vidare läsning

Cappelin, B. (2023). *Kinas industripolitik: nulägesbild, riktningen framöver och konsekvenser för Sverige*. Nationellt kunskapscentrum om Kina. Rapport 2023.

Frida Haapaniemi (2023). *Tvåsidig cirkulation: Kinas nya ekonomiska strategi för långsiktigt hållbar tillväxt*. Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Tommy Shih, med flera (2023). *Kinas ekonomiska utveckling*. Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Säkerhetshot och otillbörlig påverkan från Kina

Svensk säkerhets- och underrättelsetjänst betraktar Kina, tillsammans med Ryssland och Iran, som de tre enskilda länder som utgör det största hotet mot Sverige. Hur kan den kinesiska staten vara ett hot för lokala svenska aktörer? Hur ser det hotet ut i praktiken?

Kinesiskt spionage i Sverige

Den kinesiska staten ägnar sig enligt Säkerhetspolisen (Säpo) åt en betydande underrättelseinhämtning i Sverige. Myndigheten menar att det förekommer ett omfattande kinesiskt industri- och företagsspionage samt politiskt spionage riktat mot Sverige. Dessutom varnar Säpo för kinesiskt spioneri mot svenska universitet med syftet att tillskansa sig spetsteknologi och viktig forskning.

En betydande del av Kinas underrättelseinhämtning är riktad mot människor tidigare hemmahörande i Kina såsom migranter, studenter och personer i politisk exil. Syftet är då främst att identifiera och motverka regimkritiker, och individer som ingår i dessa grupper utsätts ofta för trakasserier och hot. Även i Sverige har sådant spioneri förekommit. År 2010 dömdes en man till fängelse för olovlig underrättelseverksamhet mot den uiguriska exilgruppen i Sverige och 2020 utvisades en annan man för att ha spionerat på den exiltibetanska gruppen.

Strategiska investeringar och ekonomiskt beroende

Vissa kinesiska investeringar och uppköp kan utgöra en säkerhetsrisk för Sverige. Med tanke på att många kinesiska företag har nära kopplingar till Kommunistpartiet, kan investeringar medföra att Kina får

otillbörlig tillgång till känslig information, såsom teknisk expertis eller insikt i kritisk infrastruktur. Kina har dessutom en statlig investeringsstrategi inriktad på viktiga sektorer, såsom energi, telekom, hamnar och järnväg, vilket innebär att statliga kinesiska intressen kan ligga bakom bolagsförvärv i Sverige. Kina har även använt sig av ekonomiska hot och påtryckningar för att påverka svenskt beslutsfattande.

På ett antal platser i Sverige är det ekonomiska beroendet av Kina betydande, särskilt genom förekomsten av kinesiskägda företag. Det är också möjligt att import av kinesiska produkter kan göra Sverige sårbart för politisk påverkan från Kina. Säpo påpekar att det redan finns exempel på sådan påverkan i Sverige. Något som skulle göra Sverige särskilt sårbart är om ett beroende av kinesiska produkter uppstår hos regioner och kommuner inom samhällsviktiga verksamheter, som hälso- och sjukvård.

Kinas cyberangrepp

Den kinesiska staten har en hög kapacitet för cyberintrång. Målet är ofta att skaffa sig teknologiska spetskunskaper, vilket gör företag inom strategiskt viktiga industrier i Sverige till måltavlor. Även den statliga och kommunala sektorn riskerar att utsättas för cyberangrepp. Till exempel hackades Knivsta kommuns IT-system år 2021, vilket ledde till att adresser och befattningar för kommunens anställda läckte ut. Detta angrepp var en av många i en koordinerad attack mot hundratusentals personer, myndigheter och företag över hela världen. Enligt Microsoft var det hackargruppen Hafnium, med misstänkt Kinakoppling, som låg bakom angreppet. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har pekat ut kommuner och lärosäten som särskilt känsliga för IT-attacker, bland annat på grund av det stora antalet användare i deras IT-system.

Kinas informationspåverkan

Informationspåverkan är det strategiska arbetet med att påverka andras uppfattningar, beslut och handlingar genom att sprida information. Alla stater ägnar sig i större eller mindre mån åt informationspåverkan. Det förekommer dock en mer illvillig påverkan när en stat försöker manipulera andra länders samhällsinstitutioner till sin fördel, med avsikten att undergräva landets stabilitet och styrka. Detta kan ske genom propaganda, desinformation och andra metoder för att påverka opinionen hos allmänheten och beslutsfattare.

Kina utmärker sig inom alla former av informationspåverkan och landets metoder blir alltmer sofistikerade. Detta innefattar användningen av en mångfald av informationsplattformar för att sprida sina budskap. Huvudsyftet är att sprida en positiv bild av Kina, men under senare år har vi också sett ansträngningar att polarisera och fragmentera upplevda motståndare, bland annat genom att sprida budskap som ger en negativ bild av demokratiska länder. I Europa är Kinas övergripande mål att skapa splittring mellan europeiska länder och USA. Inom Kinas arbete med informationspåverkan är sanningsbegreppet relativt och det avgörande är budskapets politiska nytta.

Ett exempel på Kinas arbete återfinns i strategin mot Taiwan, där man använder hela sin repertoar av påverkansmetoder. I Taiwan sprider Kina sina propagandabudskap genom en rad olika kanaler, inklusive sociala medieplattformar och meddelandeappar. Målet är att underminera motståndet mot att införliva Taiwan i Folkrepubliken. Kina arbetar aktivt för att maskera sina propagandabudskap och få dem att framstå som inhemskt taiwanesiska, till exempel genom att använda sig av influencers som stöder Kina och genom att utnyttja artificiell intelligens.

Vill du veta mer om informationspåverkan och hur du kan motverka det? Gå in på www.mpf.se

Huvudbry över teknik

På senare år har potentiella risker med kinesisk teknik debatterats intensivt, bland annat på grund av att känslig data skulle kunna hamna i händerna på Kommunistpartiet.

Även cyberattacker används för att sprida pro-kinesiska budskap. Dessutom samarbetar kommunistpartiet med de traditionella medier som stödjer Kina. På så sätt kan de utnyttja befintliga politiska motsättningar i Taiwan till sin fördel

Risker med kinesisk teknik

På senare år har oro väckts över användning av teknik från kinesiska företag. I första hand handlar dessa farhågor om att tekniken kan användas för spionage eller cyberattacker. Till exempel kan privata företag enligt kinesisk lag tvingas lämna ut säkerhetskänslig information till landets myndigheter. I Sverige, liksom i flera andra länder, har risker med kinesiskägda företag gjort att dessa uteslutits från utbyggnaden av 5G-nät. Ett annat exempel gäller den sociala medieappen Tiktok, vars moderbolag Bytedance grundades i Kina och har sitt huvudkontor i Peking. Betänkligheter om bristande dataskydd har gjort att många svenska myndigheter förbjudit sina anställda att ha appen på sina tjänstemobiler.

Utöver risker för spionage och cyberattacker blir teknik ett maktmedel i en tid som präglas av geopolitiska spänningar. Storskalig användning av ett lands teknik innebär ett beroende av det landet som inte är så lätt att komma ur. Ett exempel är frågan om just 5G-nätverk, där kinesiska företag som Huawei är viktiga globala spelare. Genom att sprida teknik som 5G och annan högteknologisk infrastruktur kan Kinas inflytande öka. Stormakter – inte bara Kina – visar generellt en ökad benägenhet att använda teknik som ett maktmedel. Bland annat har USA infört omfattande exportkontroller på mikrochips till Kina för att försvåra landets teknikutveckling.

Är Kina ett hot mot demokratin i Sverige?

Majoriteten av de kinesiska organisationer som Sverige kommer i kontakt med utgör ingen fara för våra demokratiska processer och institutioner.

Genom åren har Sverige samarbetat framgångsrikt med kinesiska motparter inom såväl näringsliv som kommunal och statlig sektor.

Samtidigt är det viktigt att vara medveten om att den kinesiska statens aktiviteter utgör ett verkligt, om än begränsat, hot mot svensk demokrati. Kinas informationspåverkan strävar efter att underminera tron på demokratiska värderingar och institutioner. Det finns bevis på att Kina har försökt påverka val i västliga demokratier, liksom många exempel på att Kina använt sig av otillbörliga medel för att påverka politiker i andra länder. År 2017 blev exempelvis en australiensisk senator ertappad med att ta emot pengar från Kina, efter att ha försvarat regimens agerande.

Kina har också kritiserat svenska forskare och nekat dem tillträde till Kina, och företrädare för landet har hotat svenska journalister som kritiserat Kina. Hot och trakasserier mot minoritetsgrupper och politiska dissidenter i Sverige begränsar dessa människors yttrande- och föreningsfrihet.

Bild: Mark Schiefelbein / AP

Enhetsfronten: Kinas "dolda hand" i utlandet

Begreppet "enhetsfronten" kan låta som något taget ur en spionroman. Men det är centralt i Kommunistpartiets relation till omvärlden, och därför viktigt att ha kännedom om.

– Enhetsfronten är ett begrepp som syftar både på en organisation och ett arbetssätt. Namnet härstammar från idén att Kommunistpartiet tillsammans med grupper och organisationer utanför partiet bör bilda en "enad front" mot politiska motståndare, förklarar Alexis von Sydow, analytiker på Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Enhetsfrontsarbetet riktar sig alltså mot dem utanför partiet med vilka det potentiellt delar gemensamma intressen. Syftet är att förebygga och bekämpa motstånd mot Kommunistpartiets styre av Kina och att förankra dess politik i bredare samhällsgrupper. Det högsta organet inom enhetsfrontsystemet är Kinesiska folkets politiskt rådgivande konferens, en konsultativ församling vars ordförande är en av landets mäktigaste politiker. Enhetsfronten utgör en central del av kommunistpartiets politiska strategi. Xi Jinping har tydligt betonat betydelsen av enhetsfrontsarbetet under sin tid vid makten.

Den partiavdelning som hanterar dessa frågor är Departementet för enhetsfrontsarbete. Inom Kina ansvarar departementet bland annat för minoritetsfrågor och religioner. Arbetet på dessa områden kan ibland ha en tydligt repressiv karaktär. Enhetsfrontsarbete bedrivs även gentemot det privata näringslivet och mot utlandskineser.

– Enhetsfrontsarbetet i Sverige och Europa är till stor del fokuserat på personer av kinesisk bakgrund, understryker Alexis von Sydow.

Ett viktigt mål med den utländska enhetsfronten är att förhindra uppkomsten av utlandskinesiska organisationer som motarbetar den kinesiska partistaten.

Jämfört med situationen inom Kina har Kommunistpartiet och enhetsfronten begränsade tvångsmedel utomlands, men det finns både kapacitet och vilja att utöva repression över nationsgränser. Det kan till exempel ske genom påtryckningar och hot mot personers anhöriga i Kina, säger han.

Som helhet är dock enhetsfrontsarbetet i utlandet mer inriktat på andra typer av strategier. Ofta handlar det om att knyta till sig grupper och organisationer genom att erbjuda materiellt och ekonomiskt stöd. I Sverige har det till exempel förekommit att Kommunistpartiet gett stöd till kinesiska språkskolor i form av lärarresurser och läromedel. Detta är en bra illustration av enhetsfrontstaktiken, eftersom kinesiska språkskolor syftar till att ge språkundervisning i kinesiska och i grund och botten är oberoende av partiet. Samtidigt kan de genom enhetsfrontsarbetet neutraliseras som grogrund för regimkritik.

Kommunistpartiet bedriver även underrättelseinhämtning med hjälp av enhetsfronten. I länder med stor kinesisk diaspora, till exempel Kanada och Australien, förekommer det att enhetsfronten knyter till sig politiska kandidater och försöker få dem att driva en kommunistpartivänlig politik inom ramarna för landets politiska system.

– Detta verkar dock vara ett mycket marginellt fenomen i Sverige, menar Alexis von Sydow.

Vidare läsning:

Clive Hamilton och Mareike Ohlberg (2020). *Den dolda handen: hur Kinas kommunistiska parti underminerar västliga demokratier och omformar världen*. Göteborg: Daidalos.

Frida Lindberg och Gustav Sundqvist (2022). *Statliga kinesiska påverkansoperationer mot demokratin i svenska kommuner*. Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Säkerhetspolisen (2025). *Säkerhetspolisen 2024-2025*.

Att samarbeta eller inte samarbeta?

Hur svenska lärosäten ska förhålla sig till samarbeten med den snabbväxande forskningsnationen Kina kommer att fortsätta vara en viktig fråga den närmaste framtiden.

Forskning i Kina

Under lång tid betraktades Kina som en "världsfabrik" som inte var kapabel att skapa innovativ forskning. De senaste årtiondena har Kina gjort stora framsteg som forskningsnation vilket gör att denna bild inte längre stämmer. Samtidigt finns det betydande skillnader mellan Kinas och Sveriges akademiska system, som är viktiga att känna till för de som arbetar med frågor som berör internationella utbyten inom forskning och utbildning.

Kinas framväxt som ledande forskningsnation

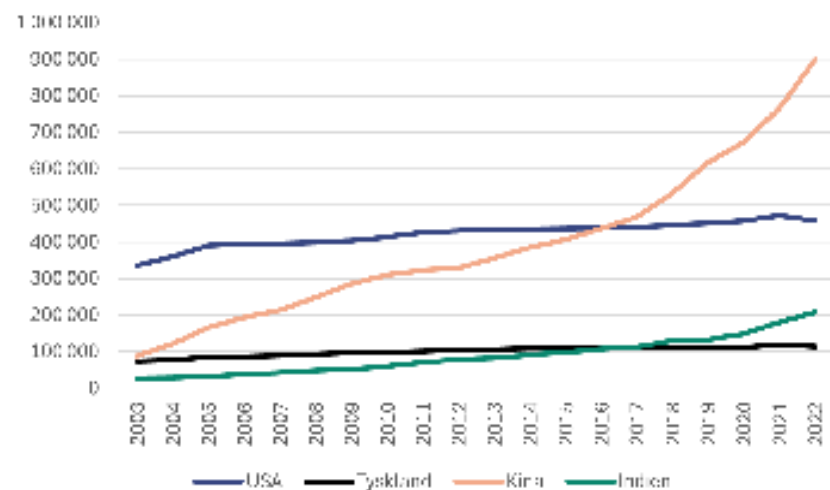
Liksom andra delar av samhället har högre utbildning och forskning genomgått stora förändringar i Kina, och ledningen har gjort stora satsningar för att stärka landet som forskningsnation. Sedan 1978 har mer än 5,3 miljoner kinesiska studenter och forskare studerat eller varit på forskningsvistelser utomlands, och man har sjuösatt flera statliga initiativ för att förbättra kinesiska universitets ställning internationellt. Kina investerar i dag dessutom nästan lika mycket som USA i forskning och utveckling. År 2022 uppgick investeringarna till 626 miljarder US-dollar. Det motsvarar 2,5 procent av Kinas totala BNP, vilket är mer än en fördubbling jämfört med för 20 år sedan. I den senaste statliga femårsplanen läggs stor vikt vid teknologisk innovation, bland annat inom kommunikation, energisystem, bioteknik och artificiell intelligens (AI).

Kinas satsningar har burit frukt. Så sent som år 2000 producerade USA fortfarande långt mer forskning än Kina. I dag är Kina det enskilda land som står för mest forskning i världen, och studier visar att Kina nu gått om USA när det gäller andelen mest citerade forskningsartiklar. Landet betraktas idag som världsledande inom en rad forskningsfält, däribland datavetenskap, kemi och AI, och har numera ett betydande antal prominenta forskare och framstående universitet, däribland Kinas vetenskapsakademi (CAS) och Tsinghua-universitet.

I en uppmärksam rapport från Australian Strategic Policy Institute (ASPI) listas Kina dessutom som världsledande inom 37 av 44 så kallade "kritiska teknikområden", vilka bedöms vara centrala för övergripande välbefinnande och säkerhet. Inom humaniora och samhällsvetenskap har dock Kina begränsat inflytande på forskningen globalt. Det beror dels på den högre andel forskning som publiceras på kinesiska i dessa ämnen, dels på begränsningar av den akademiska friheten i landet.

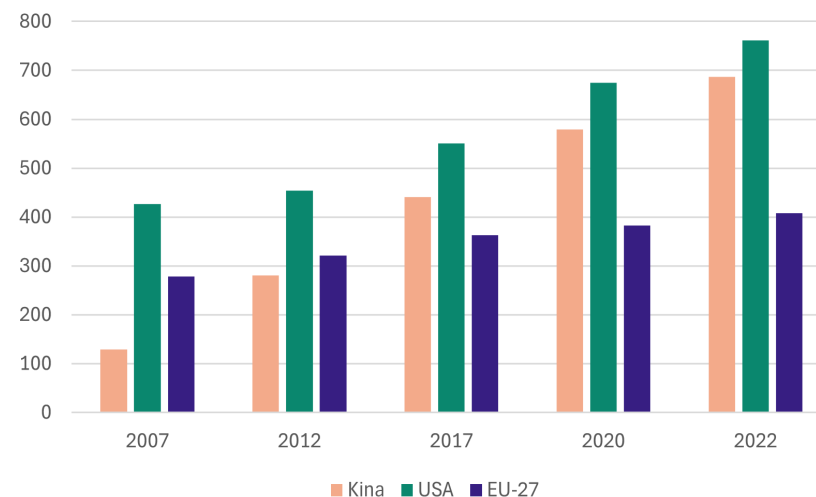
Det är tidigt att avgöra i vilken utsträckning Kina kommer att ha en ledande roll i forskningen på längre sikt – bland annat på grund av den snabba utvecklingen i Kina och utmaningar med att mäta forskningskvalitet. Men mycket pekar på att landets betydelse kommer att fortsätta att öka inom många forskningsfält.

Figur 6. Antalet publicerade forskningsartiklar/år.

Kinas produktion av forskningsartiklar har ökat explosionsartat de senaste decennierna och landet publicerar idag fler artiklar än USA. Källa: Science and Engineering Indicators.

Figur 7. Investeringar i forskning och utveckling över tid (fasta priser i miljarder US-dollar)

Kinas utgifter för forskning och utveckling (FoU) har ökat kraftigt de senaste decennierna. År 2007 satsade Kina 128 miljarder US-dollar på området, en siffra som ökade till 686 miljard 2022. Man lägger nu mer medel än EU på forskning och utveckling och närmar sig USA i totala utgifter. Källa: OECD Main Science and Technology Indicators.

Hur oberoende är kinesiska lärosäten?

Samtidigt som Kina har utvecklats i rasande takt som forskningsnation är självständigheten för landets lärosäten kraftigt begränsad. Universitetens oberoende garanteras förvisso av Kinas högskolelag från 1998 och flera reformer har genomförts sedan 1980-talet som har ökat den formella självständigheten. Men i praktiken har oberoendet ökat endast i mindre grad. Det beror i huvudsak på att universitetens administrativa system existerar parallellt med en intern partistruktur. Ett kinesiskt universitet leds både av en rektor och en partisekreterare i en partikommitté. Även om det finns en större formell självständighet än när reformerna påbörjades på 1980-talet så är utrymmet hos det akademiska ledarskapet att använda dessa befogenheter därmed begränsade, eftersom den yttersta makten finns hos partiet.

Figur 9. De högst rankade lärosätena i världen år 2022 enligt Nature Index.

1	Chinese Academy of Sciences (CAS), Kina
2	Harvard University, USA
3	Max Planck Society, Tyskland
4	French National Centre for Scientific Research (CNRS), Frankrike
5	University of Chinese Academy of Sciences (UCAS), Kina
6	University of Science and Technology of China (USTC), Kina
7	Nanjing University (NJU), Kina
8	Stanford University, USA
9	Peking University (PKU), Kina
10	Tsinghua University, Kina

Enligt Nature Index, som mäter forskningskvalitet baserat på andelen artiklar i högt rankade vetenskapliga tidskrifter, var sex av de tio högst rankade lärosätena inom naturvetenskaperna i Kina år 2022. Källa: Nature Index.

Akademisk frihet i Kina

Den akademiska friheten är i teorin garanterad i Kinas högskolelag från 1998, men i praktiken är den kraftigt begränsad. Vad gäller politiskt känsliga ämnen, såsom Taiwans status, Tibet, och massakern på Himmelska fridens torg 1989, tillåts inga avvikelser från partilinjen. År 2013 läcktes ett dokument från Kommunistpartiets centralkommitté, som listade sju ämnen som var förbjudna att diskutera vid landets lärosäten. Samtliga av dessa ämnen var knutna till liberala demokratiska värderingar, såsom pressfrihet och västerländsk konstitutionell demokrati. Forskare som ägnar sig åt politiskt känsliga ämnen kan få svårare att erhålla forskningsfinansiering. De kan få problem att resa utomlands och i vissa fall förlora jobbet eller till och med frihetsberövas.

Detta system innebär att partiet i praktiken fortsätter att toppstyra universiteten. KKP styr dels genom att slå fast övergripande strategiska mål, dels genom att bestraffa och belöna personer utifrån deras lojalitet mot partiet. Dessa lojalitetskontroller förekommer både i den löpande verksamheten och i rekryteringsprocesser.

Den ideologiska kontrollen av universiteten har också ökat under Xi Jinping, som i flera tal har understrukt behovet av att lärosäten håller sig till den marxistiska ideologin. Flera stora universitet har startat centrum för studier av Xi Jinpings politiska tänkande, och det är vanligt att forskare måste studera ledarens skrifter som en del i det ideologiska arbetet på universiteten. År 2024 slog man dessutom ihop kontoren för den akademiska ledningen och partikommittén på flera framstående universitet. Även om detta förmodligen inte innebär några stora förändringar i praktiken, då det endast bekräftar partiets makt, stärker det politiseringen av universiteten.

Mergenerellt saknas yttrandefrihet för forskare i Kina: forskningsresultat och slutsatser som strider mot kommunistpartiets intressen kan i praktiken inte offentliggöras. Detta innebär att kritiskt ifrågasättande, en grundläggande del av vetenskap, ofta får ge vika för politiska överväganden på kinesiska universitet.

Risker med forskningssamarbeten med Kina

Det finns en rad risker att beakta i forskningssamarbeten med Kina, inklusive begränsningar av den akademiska friheten, etiska risker, oönskad överföring av kunskap, eller risker att utsättas för cyberattacker eller spionage. Risker av forskningsetisk karaktär beror främst på att det finns olika etiska riktlinjer i Kina och Sverige. Inom exempelvis medicinsk forskning och bioteknik har Kina mindre strikta regelverk, där forskare kunnat utföra experiment i Kina som hade varit svåra att få tillstånd till i Sverige eller liknande länder. Det finns därmed en risk att forskning som inte kunnat utföras i Sverige av etiska skäl förläggs till Kina – så kallad "etikdumpning".

Flera andra risker beror på bristen på akademisk frihet och mänskliga rättigheter i landet. För svenska och utländska forskare kan detta innebära svårigheter att resa in i Kina, svartlistning, övervakning eller deportationer. Även om utländska forskare personligen inte drabbas kan samarbeten med kinesiska kollegor inom ämnen som betraktas som politiskt känsliga involvera svåra etiska överväganden, eftersom kinesiska kollegor eller informanter riskerar att förtryckas av staten. Självrensning för att behålla möjligheten till inresa i Kina förekommer bland utländska akademiker, även om det är svårt att uppskatta hur utbrett det är.

Tekniköverföring och ”dubbel användning”

En av de allvarigare säkerhetsriskerna med forskningssamarbeten med Kina är överföring av kunskap och teknik som kan användas i militärt syfte. Överföring kan ske genom att forskare med kopplingar till kinesisk militär återvänder till Kina med kunskaper som gagnar landets försvarsmakt. De allvarigaste riskerna berör forskningsområden som har så kallad ”dubbel användning”, det vill säga forskning som kan användas både civilt och militärt.

Ett skäl till att risken för tekniköverföring till den kinesiska armén är stor är att gränsen mellan militär och civil sektor är svår att dra i Kina. Civila universitet utan tydliga institutionella kopplingar till militären etablerar exempelvis ofta forskningslaboratorier med förbindelser till försvarsindustrin, något som blivit allt vanligare på senare tid. Detta sammanfaller med att integreringen av den civila och militära sektorn blivit en nationell strategi under Xi Jinpings ledning.

En grupp lärosäten med särskilt nära koppling till den kinesiska militären och försvarsindustrin kallas ofta för ”de sju sönerna”. De administreras under Ministeriet för industri och informationsteknologi, samma ministerium som övervakar Kinas försvarsindustri. Uppemot hälften av alla verksamma forskare på dessa universitet har varit inblandade i försvarsprojekt, och hundratals av dem sitter med i olika expertråd inom Folkets befrielsearmé.

Samtidigt samarbetar även civila universitet utan tydlig försvarsprofil med militären, och universitet kopplade till militären ägnar sig åt forskning inom civila områden. Därför är det ofta svårt att bedöma riskerna med teknik- och kunskapsöverföring enbart utifrån ett kinesiskt universitets formella institutionella kopplingar.

Vill du veta mer om vilka universitet som kan ha kopplingar till den kinesiska militären? Gå in på <https://unitracker.aspi.org.au/>

Vilka är fördelarna med att samarbeta med Kina?

Att det finns risker innebär inte nödvändigtvis att svenska lärosäten bör undvika samarbeten med Kina. Kinas framstående forskare, tillsammans med landets stora resurser framhålls ofta som starka skäl för att fortsätta samarbeten. En strikt begränsning av forskningssamarbeten med Kina riskerar att hindra Sverige från att ta del av värdefull kunskap, vilket i sin tur kan påverka vår konkurrenskraft negativt. Dessutom berör många forskningsfält globala ödesfrågor, som klimat och miljö, där samarbete med en betydande aktör som Kina ofta anses vara avgörande för att nå resultat. Genom att vara medveten om riskerna kan både lärosäten och enskilda forskare i Sverige bättre bedöma hur de ska hantera samarbeten med kinesiska partners.

Vidare läsning:

Erik Forsberg med flera (2023). *Swedish-Chinese research collaborations: Patterns and approaches*. Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT).

Scholars at risk (2019). *Obstacles to excellence: Academic freedom and China's quest for world class universities*.

Miriam Tardell (2021). *Swedish experiences of research collaboration with China: Challenges and the way forward*. Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Klimatfrågan och grön teknologi

Kinas befolkning på 1,4 miljarder människor och dess ställning som världens näst största ekonomi gör det uppenbart att klimatkrisen inte kan lösas utan kinesisk medverkan. Men hur står det till med Kinas arbete för att tackla klimatförändringarna? Hur förhåller sig landet till Parisavtalet? Vilka klimatmål har man satt upp – och ser de ut att kunna uppnås?

Kinas klimatutmaningar

Kinas utsläpp har ökat kraftigt sedan de ekonomiska reformerna påbörjades 1978. Idag är landet världens största utsläppare med 31 procent av de totala koldioxidutsläppen. Kinas beroende av fossila bränslen, särskilt kol, är betydande. Kolets andel i landet totala energiproduktion har förvisso sjunkit på senare år, till dryga 50 procent 2023. Trots detta svarade Kina samma år för över 60 procent av världens totala utsläpp från kol. Kina är dessutom världens största utsläppare av metangas.

Kina brottas med omfattande miljöproblem, som vattenbrist, luftföroreningar och förorening av mark och jord. Landet riskerar också att drabbas hårt av klimatförändringarna i framtiden. Dödsfall som kan kopplas till höga temperaturer har ökat markant mellan åren 1990 och 2019, och under somrarna 2022 och 2023 genomled Kina rekordhöga temperaturer. Under 2022 drabbades landet även av en energikris på grund av kraftigt ökad användning av luftkonditionering. Det finns också tecken på en ökning av översvämningar under senare år. Kina är också sårbart för höjda havsnivåer, då omkring 150 miljoner människor bor i områden som riskerar att översvämmas.

Kontrasternas land

Samtidigt som Kina är världens största utsläppare är landet också världsledande inom flera gröna teknikområden. Hur Kinas klimatarbete utvecklas kommer att få en avgörande roll för förutsättningarna att nå de globala klimatmålen.

Kinas klimatarbete

Delvis som en följd av Kinas omfattande miljöproblem har medvetenheten om klimatfrågor ökat betydligt. Detta återspeglas även i landets miljöpolitik. Redan 2013 deklarerade regeringen ett "krig mot luftföroreningar" som en följd av den extremt dåliga luften i landets storstäder. Under senare år har Kina beskrivit klimatarbetet som en del av det man kallar för den "ekologiska civilisationen", där man betonar vikten av en balanserad och harmonisk utveckling som främjar samexistens mellan människa och natur. Det är alltså tydligt att Kommunistpartiet nu inkluderar klimatarbete i sin politiska retorik. Men hur ser genomförandet ut i praktiken?

Kina har ratificerat Parisavtalet, vilket innebär att man står bakom målen att begränsa den globala uppvärmningen till under 2 grader och att sträva efter att hålla den under 1,5 grader. Inom Parisavtalet räknas Kina som ett utvecklingsland. Detta innebär att landets åtaganden för att sänka utsläppen hittills varit frivilliga och att måluppfyllnaden varit föremål för en mindre sträng övervakning än för exempelvis EU-länder.

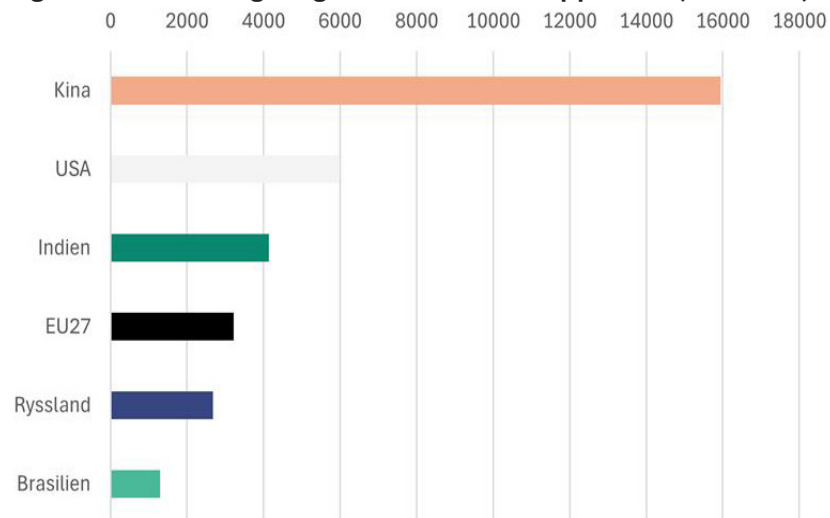
Xi Jinping och Peng Liyuan anländer till Paris för COP21. Bild: Yoan Valat / AP

Inom Parisavtalet förbinder sig länder att fastställa sina nationella klimatmål vart femte år, en process som Kina deltagit i sedan 2016. Kina presenterade sina uppdaterade klimatmål 2021. Då åtog man sig att se till att koldioxidutsläppen inte längre skulle öka efter 2030, då en topp skulle nås, samt att öka andelen icke-fossila bränslen i den totala energikonsumtionen med 25 procent till samma år. Dessutom förband man sig att minska koldioxidutsläppen per enhet av BNP med 65 procent jämfört med nivåerna år 2005, och att uppnå koldioxidneutralitet 2060. Kina har även målsättningen att minska sin energiintensitet, det vill säga förhållandet mellan landets totala produktion och dess energiförbrukning, med 13,5 procent till 2025.

Kina sammanställer sin planering för klimatarbetet i femårsplaner. Arbetet med att verkställa klimatarbetet koordineras av Nationella ledningsgruppen för klimatförändringar och energikonservering, samt av en arbetsgrupp för att främja koldioxidneutralitet. Inom regeringen är det miljöministeriet som har det huvudsakliga ansvaret för klimatarbetet.

Tidigare förlitade sig Kina främst på centralstyrda metoder för att sänka utsläpp och spara energi. Regeringen fastställde övergripande mål som sedan fördelades till provinserna, som i sin tur fördelade dem vidare neråt i det administrativa systemet till länen och landsortskommunerna. Detta system, som kallas "målsvarsssystem" (Target Responsibility System) har stått inför en mängd utmaningar, delvis på grund av begränsade resurser hos lokala myndigheter för att genomföra energibesparande och koldioxidminskande aktiviteter. Sedan 2021 har Kina även börjat experimentera med ett utsläppshandelsystem där deltagarna köper och säljer utsläppsrätter. Detta system har dock hittills haft begränsad effekt då man till skillnad från EU inte har någon total utsläppsgräns.

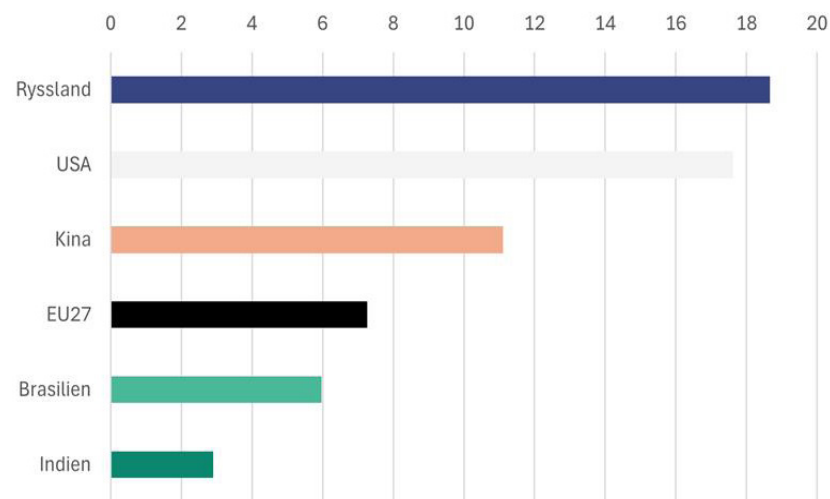
Figur 10. Fördelning av globala totala utsläpp 2023 (MtCO₂e*)

2023 var Kina världens största utsläppare av växthusgaser.

Källa: Unep Gap Report 2024. *MtCO₂e=Megaton koldioxidekvivalenter.

Figur 11. Fördelning av utsläpp per capita (tCO₂/capita)

Räknat per capita har dock Kina mindre utsläpp än Ryssland och USA.

Källa: Unep Gap Report 2024.

Snabb utveckling av grön teknik

År 2023 satsade Kina motsvarande över 180 miljarder kronor på forskning och utveckling inom energisektorn, vilket motsvarar över en tredjedel av vad som investerades globalt samma år. En betydande del av de kinesiska investeringarna fortsätter att användas till forskning inom fossila bränslen, vilket gör landet till den främsta investeraren i världen på detta område. Samtidigt är Kina ledande inom flera gröna teknikområden, och hade flest ansökningar om patent inom förnybar energi i världen 2022.

Kina subventionerar sin industri kraftigt, och en betydande del av subventionerna går till strategiska sektorer, där gröna tekniker spelar en avgörande roll. Enligt försiktiga uppskattningar gick cirka 2,5 tusen miljarder kronor (drygt 1,7 procent av Kinas BNP) till olika former av industriella subventioner år 2019. Det kan jämföras med exempelvis USA och Tyskland, vars subventioner utgör cirka 0,4 procent av BNP.

Kinas satsningar på solpaneler har bidragit till en 85-procentig minskning av kostnaderna för solenergi sedan 2010, och det förväntas att Kina kommer att inneha en marknadsandel på 95 procent inom tillverkning av solpaneler de kommande åren. Även inom vindkraft är Kina numera världsledande, med 60 procent av världens kapacitet att tillverka färdiga turbiner och ca 70–80 procent av förmågan för viktiga delkomponenter.

Samma trend gäller för produktion och användning av elfordon. I dag finns nästan hälften av världens elbilar i Kina och omkring 95 procent av alla elbussar och ellastbilar. Även inom produktionen av batterier, både vad gäller elfordon och andra användningsområden, dominerar Kina med över 80 procent av den globala kapaciteten.

Kina har ofta en dominerande ställning längs hela värdekedjan för gröna tekniker, från råmaterial och komponenter till färdiga produkter. Den inhemska marknaden är den största för samtliga teknikområden, men exporten till andra länder ökar.

Risker med kinesisk dominans inom grön teknik

Billig grön teknik producerad i stor skala är nödvändig för en omställning i linje med klimatmålen. Samtidigt uppmärksammar många länder riskerna med kinesisk dominans alltmer. Länderna oroar sig för att deras gröna industri kan konkurreras ut på grund av Kinas subventioner, som de menar ger ojämlika villkor. Importberoende länder ser en risk för att kinesisk dominans i förlängningen kan användas som en del av politiska påtryckningar. De kinesiska exportrestriktionerna på vissa kritiska mineraler, vilka infördes 2023, är exempel på hur en ledande marknadsposition kan utnyttjas av Kina i syfte att sätta press på västländer.

Kommer Kina att nå sina klimatmål?

Kinas arbete för att uppfylla klimatmålen har hittills uppnått blandade resultat. Enligt bedömningar kommer Kina förmodligen inte lyckas med att i tillräcklig grad sänka energiintensiteten till 2025. Samtidigt ser landet ut att med god marginal uppnå målet att toppa koldioxidutsläpp till 2030. Kinas relativt lågt satta klimatmål bedöms dock som otillräckliga för att världen ska hålla temperaturökningen under 1,5 grader enligt överenskommelsen i Parisavtalet.

Vidare läsning:

David Sandalow med flera (2022). *Guide to Chinese climate policy 2022*. The Oxford Institute for Energy Studies.

Henrik Wachtmeister (2024). *Chinese presence in the Swedish wind energy sector: Vulnerabilities and risks*. Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Lisa Zhang (2024). *A brief overview of China's climate policy*. Nationellt kunskapscentrum om Kina.

Om Nationellt kunskapscentrum om Kina

Nationellt kunskapscentrum om Kina (NKK) vid Utrikespolitiska institutet (UI) bedriver forskningsbaserad och policyrelevant analys och rådgivning om Kinarelaterade ämnen. Fokuset ligger på frågor av särskild vikt för svenska intressen. UI:s publikationer genomgår intern kvalitetskontroll.

NATIONELLT
KUNSKAPSCENTRUM
OM KINA

UTRIKESPOLITISKA
INSTITUTET